

Kuidas sündimusega taastetasemele jõuda

Arvamislugu

Hillar Petersen

Pere Sihtkapital, juhatuse liige, kuue lapse isa

08.08.2023

- * Inimeste teadlikkus rahvastikukaost on suurenenud ja toetus sündimuse tõstmisele valdav
- * Tegutsemist on seni halvanud teadmatus ja tahtmatus, aga enam pole selleks (eriti) põhjust
- * Peresid ja järelkasvu on võimalik poliitikates läbivalt arvestada

Sel nädalal [saime teada](#), et 77% kodanike arvates on sündimuse tõstmine Eesti jaoks oluline eesmärk. Samas selgus, et suurim probleem on jätkuvalt vaesus. Kuidas panna kokku tänapäevane elustandard ja lastega pereelu, selles on küsimus.

Aastaid on poliitikud nii meil kui mujal Euroopas rahvastikutaastele ja eriti otsesõnu sündimusele lähenenud ettevaatlikult. Või kui mõned ongi julgenud piisava järelkasvu tagamisest rääkida, on teised sama varmalt tõtanud kinnitama, et on nagu on, ega me suurt midagi teha ei saa. Kas nüüd, mil [sündide arv on rekordmadal](#) ja ühtlasi saanud üha selgemaks, et sündimust on võimalik positiivselt mõjutada ning rahvas seda ka üldiselt toetab, on meil õigust veel vanadest dogmadest kinni hoida? Kui sedavõrd suur hulk eestimaalasi peab sündimuse suurendamist oluliseks, oleme suisa kohustatud mõtlema, mida me selles osas teha saame.

Eesmärk paika ja tegudele!

Suuri ühiskonnaprotsesse saab mõjutada eelkõige riiklikult läbi seaduste ja määruste. Kõigepealt tulebki poliitikutel käia julgelt välja oma riigimehelikkus ja võtta sündimuse kestlikule tasemele aitamine Eesti eesmärgiks, mis on arvuliselt ja ajaliselt määratletud: kui suur eesmärk on saavutada taastetase aastaks 2040, siis selleni viivaid vahe-eesmärke tuleb seada ja jälgida iga-aastaselt, kohortide ja ühiskonnarühmade kaupa. Seejärel leppida erakondade vahel kokku, et vajalikke meetmeid rakendatakse eeldatava tõhususe järjekorras (muidugi pärast eetilise filtri läbimist), sest kõigega tegeleda pole mõistlik, ent nipernaadidena istudes ja mitte midagi tehes kindlasti tulemusi ei tule.

Erakondadeülene perepoliitiline kokkulepe peab ilmselt olema pikem kui üks koalitsioonilepe, sest laste saamine ja kasvatamine pole hoogtöö, vaid pidev protsess. Riigikaitse tähtsuse osas on poliitikutel konsensus olemas. Kuna järelkasv on meie maa ja rahva jaoks samavõrd oluline, peaks olema võimalik ka see eesmärgiks võtta.

Kui eesmärk seatud, siis mida edasi teha:

- Nii lapsetoetus iga lapse eest kui lasterikka pere toetus indekseerida. Vaid elukallidusega kaasas käimine annab peredele pikaajalise kindluse ja ühtlasi võimaldab riigijuhtidel läbivalt kinnistada sõnumit, et pered ja lapsed on esmatähtsad nii praegu kui tulevikus.

- Suunata maksukoormus lastega peredest eemale. Kuidas seda teha kavandatavate maksupakettide koosseisus, pakun välja allpool.
- Näidata selgelt seost järelkasvu ja riigi pidamise vahel. Näiteks, kuivõrd vanemahüvitise ja lastega peredele suunatud toetustega ei kaasne sissemakset pensionisüsteemi mistahes sambasse, samas aga sõltub pensionisüsteem (pensionäride laste ja lapselaste makstavast) sotsiaalmaksust, peab laste kasvatamine tulevikus saadavat pensioni suurendama muul viisil.
- Muuta vanemahüvitise suuruse arvestusperiood sünnile eelneva üheksa kuu pealt lühemaks, kasvõi esialgu pisiparandusena sünnile eelneva kuue kuu peale. See võimaldaks tööelus kiiremini liikujatel jõuda soovitud suurusega vanemahüvitiseni kiiremini ja seega tuua kavandatud järelkasvu pisut varasemaks.
- Lisada esimesel võimalusel ajutiselt (näiteks kaheks aastaks) täiendav sünnitoetus kiire elukalliduse tõusu kompenseerimiseks, sest puhtalt vanemahüvitis pole hetkel atraktiivne.
- Mitte kaotada ega vähendada olulise mõjuga meetmeid, hoida stabiilset perepoliitikat, vajadusel lisada meetmeid ja olemasolevaid tõhustada; meetmete muutmisel tagada peresid väärtustav kommunikatsioon.
- Kõigest eelnevast, see tähendab igast kehtivast meetmest, peavad kodanikud ka õigel hetkel teadlikud olema, vastasel korral pole võimalik oma käitumist seoses riikliku poliitikaga juhtida. Seega täiustada kõikide laste- ja peretoetuste ning hüvitistega seonduvat teavitustööd, et teave jõuaks inimesteni juba võimaliku pereplaneerimise etapis (ja isegi varem, juba gümnaasiumis, kui tulevikuks plaane tegema õpitakse).
- Alustada juba gümnaasiumis heade paarisuhete loomiseks, hoidmiseks ja pereelu elamiseks vajalike teadmiste ja oskuste andmist, sh pere-eelarve planeerimine, arvestades ka riigi poolt pakutavaid võimalusi.
- Parandada inimeste tervist, kujundades tervisliku elamise harjumused alates koolist ja andes ka reproduktiivtervise hoidmiseks vajalikke teadmisi.
- Riigi palgal olevate ametite põhjal luua ja tutvustada avalikkusele ning erasektorile pidevalt eeskujuga, kuidas tööandja peaks lapsevanematega koostööd tegema ja kuidas edukas pereelu ei takista edukat tööelu (vastupidi, kuidas pereinimesed on kõige stabiilsemad ja pikaajalisemad töötajad).
- Võimaldada lastega peredel elada ja töötada seal, kus laste kasvatamiseks on kõige sobivamad tingimused, sh maal, tagades haridusvõimalused, lastehoiu, soodustades eluruumide hankimise, transpordi ja töö võimalusi väljaspool suuremaid linnu.
- Muuta kohalike omavalitsuste rahastussüsteem osaliselt sõltuvaks rahvastikualaste eesmärkide saavutamisest (näiteks täiendav eraldis iga lapse pealt), et tekiks konkurents noorte perede nimel ja asutaks looma neile atraktiivseid tingimusi kohtadel.
- Keelata pankadel arvestada alaealiste laste arvu laenuvõimekust vähendava tegurina.
- Sõnastada digiriigi arendamise kõrval teiseks juhtmõtteks, et Eesti on maailma parim koht laste kasvatamiseks.

Mida valitsus teha saaks?

Iseenesest ei tohiks olla takistusi, miks ei saaks kõike seda teha. Ent mõtleme praktiliselt. Nagu teada, on koalitsioonileping sõlmitud ja valitsusel käed-jalad kavandatud meetmetega tööd täis. Kui küsida minu isiklikku hinnangut praeguse valitsuse poliitikale sündimuse suurendamisel, siis alates peretoetuste langetamisest kuni automaksuni on seni tehtud või teoksil olevad tegevused pea täielikult teises suunas. Peredel aitaks otsustada lapse saamise kasuks tunnetamine, et pere elujärg järgmise lapse saamisel eriti ei halvene, ehk siis alustuseks tuleks lapsega kaasnevaid kulusid maksimaalselt vähendada. Hea uudis on, et kavandamisel olevaid muudatusi saakski parandada suhteliselt lihtsate kohendustega, eelkõige vähendada maksukoormust lastega peredele:

- Suunata omavalitsusi kujundama maamaksu arvestust peresõbralikumaks, näiteks rakendades eelmainitud rahastussüsteemi, kus kõige lihtsamal juhul iga lapse pealt laekuks omavalitsusele täiendav eraldis.
- Vähendada perede otsest tulumaksukoormust tulumaksutagastusega iga lapse pealt.
- Sotsiaalmaksu ja pensioni puhul oleks üks tasakaaluvõimalus juba mainitud laste eest pensioni suurendamine. Seda võib teha mitmel eri viisil, kõige universaalsem oleks muuta otse esimese samba koefitsiente.
- Kujundada ümber tulumaksumuudatused nii, et eelarveaugu lappimiseks poleks automaksu vaja, sest see on ebasoodne nii pere- kui maainimestele. Kui siiski tuleb, vabastada 1-4 alaealise lapse vanem automaksust ühelt autolt. Vähemalt 5 alaealise lapse vanem kahelt autolt.

Tasub meeles pidada, et sündimust mõjutab nii perede otsene majanduslik olukord (mida mõjutavad ka toetused ja maksud) kui tajumine, mis on ühiskonnas väärtustatud ja mis mitte (mida mingil määral mõjutavad ka toetused ja maksud). Majanduslik ja väärtuspõhine mõõde on teineteist toetavad ja ebasoodsas vastasmõjus piisab juba ühe puudumisest, et pere otsus lapse saamise suhtes oleks negatiivne. Matemaatiliselt moodustavad takistused korrutise, on öelnud Tarmo Soomere.

Ühiskond tunnetab järelkasvu tähtsust üha enam

Eesti inimeste poolt järelkasvu ebapiisavuse tunnetamine ja seega sisuliselt ka mure sündimuse pärast on ajas suurenenud. Seda eriti nende seas, kes ise pereloomeas on. Kui 2021. aasta märtsis läbi viidud rahvastikubaromeetri uuringus oli 25-34-aastastest naistest 44% arvates Eesti järelkasv rahva kestmise tagamiseks piisav, pidas tänavu sama vanuserühma naistest järelkasvu piisavaks vaid 26%. Küllap süvendavad uued rekordmadalad sündimusnumbrid kodanike muret veelgi.

Pere Sihtkapital on paaril korral seiranud inimeste arvamust küsimuses, kas riik peaks senisest enam toetama laste sündi ja kasvatamist. Kuigi toetus sellele on olnud valdav, on eelkõige naiste seas see arvamus ajas tugevnenud. Erakondadeülene pikaajaline kokkulepe võimaldaks meetmeid planeerida suurema paketina, mille seas on nii kõigile lastega peredele suunatud meetmeid kui neid, mis suuremaid peresid enam toetavad. See aitaks vältida

olukorda, kus üks mahukas meede, mis ei ole kättesaadav kõigile – nagu on olnud lasterikka pere toetus - jääb pisut üksi domineerima ja mille mõistmine seetõttu ühiskonnas kannatab.

Foon sündimuse tõstmise kavandamiseks on soodne ja ka vajadus selle järele tugev. Kuidas jõuda selleni, et üleerakondlik ja maailmavaateülene kokkulepe sündimuse tõstmiseks tõeks saaks? Viimasel aastal on olnud suund pigem vastupidine, sündimuse toetamisest on saanud üha vastandavam teema. Kas leiduvad need käivitajad, kes pisut tülitsevad erakonnad kärjaliselt ühte ruumi kokku toovad ja kust enne ei lahkuta, kui suur kokkulepe sündinud on?